MANUÁL PRE VYUČUJÚCICH

TRUST OR TRASH: OBJAVTE MÉDIÁ NAPRIEČ EURÓPSKOU HISTÓRIOU

ÚVOD

Tento modul je určený na podporu vašej výučby a pomáha študentom rozvíjať mediálnu gramotnosť a zlepšiť schopnosť kritického myslenia, ktorá je nevyhnutná na to, aby sa dokázali orientovať v dnešnom komplexnom mediálnom prostredí. Pomocou príkladov z európskych dejín sa budú učiť identifikovať predsudky a odhaľovať manipulácie a zamýšľať sa nad tým, ako oni sami vnímajú a zdieľajú mediálny obsah. Lepšie tak porozumejú psychologickým mechanizmom, ktoré formujú mediálny obsah v celej histórii a pripravuje študentov na to, aby k mediálnemu obsahu pristupovali kriticky a zodpovedne.

> ***Poznámka:*** *V niektorých častiach modulu sa používa umelá inteligencia. Každé jej použitie je jasne označené a začlenené do vzdelávacieho procesu.*

METÓDA

Tento modul sa riadi prístupom tzv. zmiešaného učenia; spája online prvky s aktivitami v triede, ktoré vyžadujú vašu aktívnu pomoc (pozrite si podrobný plán vyučovacej hodiny nižšie). Modul ponúka dve úrovne náročnosti: prvú pre študentov vo veku 13 – 15 rokov a druhú pre študentov vo veku 16 – 18 rokov. Každá úroveň obsahuje rôzne nástroje, ako napríklad interaktívne objavovanie obrázkov, diskusné karty, kvízy, inštruktážne videá, cvičenia na kritické myslenie a voliteľné domáce úlohy.

> ***Poznámka:*** *Tento modul je navrhnutý ako doplnok k vašej výučbe mediálnej gramotnosti a nie je samostatným nástrojom. Jednotlivé aktivity musí viesť a usmerňovať učiteľ.*

CIELE

Žiaci a študenti by mali po absolvovaní tohto modulu vedieť:

1. rozpoznať predsudky, stereotypy, vplyv a zámer v správach z médií naprieč celou európskou históriou,
2. pochopiť a analyzovať (neuro)psychologické procesy, ktoré stoja za tvorbou, šírením a spracovaním mediálneho obsahu,
3. kriticky hodnotiť dôveryhodnosť zdrojov a obsahu,
4. porozumieť úlohe, ktorú zohrávajú pri zodpovednej konzumácii a zdieľaní médií.

TRVANIE

Navrhovaný výukový program (pozri ďalej) trvá približne dve vyučovacie hodiny (hodina je počítaná ako 50 minút). Voliteľne je možné zadať domácu úlohu. Čas môžete upraviť podľa vlastných potrieb, jednotlivé aktivity je možné skrátiť či predĺžiť.

Tento prehľad ukazuje, koľko času učitelia venovali absolvovaniu modulu počas testovacej fázy so študentmi:

Potrebný čas	**% učiteľov**
<30 min	3 %
30 – 45 min (1 vyučovacia hodina)	11 %
45 – 75 min (2 vyučovacie hodiny)	46 %
75 – 120 min (3 vyučovacie hodiny)	34 %
>120 min	6 %

METÓDA VIZUÁLNEHO MYSLENIA

V tomto module sa používa metóda vizuálneho myslenia. Ide o prístup zameraný na študentov, ktorý pomáha študentom rozvíjať kritické myslenie a prehlbovať porozumenie prostredníctvom rôznych otázok. Pomáha pedagógom pri odovzdávaní historických poznatkov a pomáha študentom pochopiť, prečo sú takéto fakty dôležité aj dnes.

> ***Poznámka:*** *Niektoré témy môžu byť pre študentov citlivé. Zvážte, či v triede vládne dobrá atmosféra a či si môžete byť istí, že študenti k sebe budú ohľaduplní. Porozprávajte sa o tom so študentmi, ak to považujete za potrebné.*

Bežný postup v trojuholníku[1] perspektív:

[1]Na základe metódy vizuálneho myslenia podľa „Project Zero" Harvardskej univerzity bola táto konkrétna rutina vyvinutá Claire Bownovou („The Art Engager", Thinking Museum, 2024).

Táto metóda vyzýva študentov, aby preskúmali rôzne uhly pohľadu tak, že sa na tému pozrú z perspektívy inej osoby, či už je tento pohľad znázornený v cvičení zameranom na analýzu fotografií alebo nie. Historické fotografie, ktoré boli nejakým spôsobom manipulované alebo retušované, môžu dobre poslúžiť na to, aby sa študenti zamýšľali nad rôznymi uhlami pohľadu a nad motívmi, ktoré stáli za ich vznikom.

Po tom, ako sa študenti oboznámia s historickým kontextom obrázku, majú preskúmať tri rôzne perspektívy, ktoré s ním súvisia. V tejto fáze je dôležitá vaša aktívna účasť: jasne vysvetlite jednotlivé kroky a buďte k dispozícii pri každej z troch otázok. Uistite sa, že študenti odpovedajú na otázky zaradom, v predpísanom poradí. Tým, že svoju vlastnú perspektívu uvedú ako poslednú, získajú na ňu kritickejší pohľad.

1. **Aká je perspektíva fotografa/tvorcu obsahu?**
   Vyzvite študentov, aby sa zamysleli nad tým, prečo fotograf zvolil určitý motív alebo prečo sa rozhodol obrázok upraviť? Aké boli jeho dôvody a úmysly? Boli jeho úmysly pozitívne alebo negatívne a pre koho? Aké pocity mohol fotograf mať, keď tento obrázok vytváral?

2. **Aké ďalšie perspektívy sa tu objavujú? Aká je napríklad perspektíva znázornenej osoby?**
   Povzbuďte študentov, aby rozšírili svoje myslenie tak, že preskúmajú inú perspektívu, napríklad perspektívu prominentnej osoby na obrázku alebo hlavnej postavy: ako sa asi cítili, keď bol obrázok zhotovený? Mali nejaký zámer? Mali na výber? Môžete zvážiť aj cieľovú skupinu: ako asi vníma túto fotografiu? Čo si môžu myslieť alebo cítiť?

3. **Aký je môj uhol pohľadu?**
   V záverečnom kroku vyzvite študentov, aby premýšľali o svojej vlastnej perspektíve. Ako ovplyvňuje ich vnímanie, keď poznajú zákulisie vzniku obrázka? Čo si myslia o zmanipulovaných obrázkoch? Zvažovali by úpravu obrázku, ak

by to bolo pre dobrú vec? Aký je rozdiel medzi úpravou obrázkov v minulosti a dnes?

PRÍKLAD:

Nižšie nájdete odpoveď študenta z testovacej fázy modulu na základe obrázku „Lenin a Trockij".

Aký uhol pohľadu má autor obrázku?

„Myslím si, že autor tohto obrazu chcel znázorniť moc, ktorou Lenin disponoval. Na obraze vidíme Lenina, ako hovorí a rozpráva obyvateľom o Červenej armáde, a všetci prítomní ho počúvajú, čo ilustruje moc, ktorú mal v tom čase nad ZSSR."

Z akého uhla sa naň díva niekto iný?

„Myslím si, že Stalin chcel neskôr tento obraz upraviť, aby manipuloval s ľuďmi. Vymazal z pamäti obyvateľstva všetky spomienky na Trockijho a Kameneva, aby mohol tvrdiť, že nikdy neboli súčasťou vládnuceho režimu, a vytvoriť tak akúsi propagandu."

Aký je tvoj osobný pohľad?

„Myslím si, že tento obrázok ukazuje, akú moc majú niektorí ľudia a ako menšina vždy vládne nad väčšinou, tak ako vládol Lenin obyvateľom Ruska. Tento jav môžeme pozorovať v každej diktatúre (Severná Kórea, nacistické Nemecko atď.) a myslím si, že tento obrázok vysiela divákom silný odkaz."

PLÁN VYUČOVACÍCH HODÍN

Plán vyučovacích hodín je návrhom. Čas môžete upraviť podľa vlastných potrieb, jednotlivé aktivity je možné skrátiť či predĺžiť. Môžete tiež zvážiť, že niektoré z aktivít dáte žiakom ako domácu úlohu.

> ***Poznámka:*** *Hoci existujú dve úrovne náročnosti zamerané na konkrétne vekové skupiny, môžete si z oboch úrovní vybrať to, čo je pre vašich študentov najvhodnejšie.*

ÚROVEŇ 1

(pre študentov vo veku 13 – 15 rokov)

1. Úvodný kvíz
2. Ruky
3. Inštruktážne videá
4. Médiá včera a dnes
5. Klikni a diskutuj

ÚROVEŇ 2

(pre študentov vo veku 16 – 18 rokov)

1. Analýza fotografií a trojuholník perspektív
2. Klikni a diskutuj
3. Projektová práca
4. Centrála overovateľov faktov

KOLO	ČINNOSŤ	FORMÁT	ČAS	CIEĽ A TIPY
ÚROVEŇ 1 A 2				
VSTUPNÝ KÓD A PRIHLÁSENIE	Ak chcete získať prístup k modulu, vytvorte pre vás a svojich študentov vstupný kód. Každý študent (alebo skupina) používa jeden kód. Ako učiteľ sa prihláste pomocou vstupného kódu pre učiteľov.	PDF	5 min	Zabezpečuje riadny prístup pre učiteľov aj študentov. Nezabudnite, že prihlásenie v úlohe učiteľa vám poskytuje prístup k ďalším funkciám, ako je zobrazenie odpovedí, vďaka čomu môžete vidieť príspevky svojich študentov. Kódy pre učiteľov a študentov sa môžu opätovne použiť, napr. pri prihlásení sa na druhú hodinu.
ÚROVEŇ 1				
ÚVODNÝ KVÍZ	Študenti začínajú modul krátkym kvízom, v ktorom sa snažia rozlíšiť falošné správy od skutočných správ. Rovnako ako v reálnom živote, aj tu je potrebné rozhodovať sa rýchlo, preto majú študenti na zodpovedanie piatich otázok len dve minúty.	Online nástroj	3 min	Kvíz ukazuje študentom, že medzi skutočnými, hoci niekedy nezvyčajnými správami a falošnými správami je len tenká hranica. Kvíz ich hravou formou vťahuje do režimu kritického myslenia.
RUKY	Ruky sú jednoduchým nástrojom, ktorý pomáha študentom rýchlo posúdiť päť aspektov toho, ako narábať s mediálnym obsahom, napr. overiť, či sú zdroje spoľahlivé, či je obsah emotívny atď. Prostredníctvom jednoduchého priraďovacieho cvičenia sa študenti zoznámia s týmto konceptom.	Online nástroj	5 min	Ruky sú nástroj, ktorý sa používa aj na dočasnej výstave Domu európskej histórie „Fake (f)or Real“. Poskytuje študentom jednoduché tipy, ako pracovať s mediálnym obsahom. Ruky sa opäť objavujú aj v inštruktážnych videách.

INŠTRUKTÁŽNE VIDEÁ	Tri krátke videá predstavujú študentom rôzne aspekty fungovania mozgu pri konzumácii mediálneho obsahu: rýchly mozog, pomalý mozog a umelá inteligencia. Študenti by si mali videá pozrieť v uvedenom poradí.	Online nástroj	10 min	Videá pomáhajú študentom pochopiť, čo sa deje v ich mozgu pri konzumácii mediálneho obsahu. Poukazujú na to, že niektoré ich rozhodnutia sú inštinktívne, ale zároveň ponúkajú nástroje na prekonanie takýchto impulzívnych reakcií na mediálny obsah.
MÉDIÁ VČERA A DNES	Prostredníctvom priraďovacieho cvičenia študenti objavujú vývoj médií v priebehu histórie a môžu sa tak podrobnejšie venovať rôznym fázam vývoja médií.	Online nástroj	5 min	Študenti objavujú vplyv médií na ich spotrebiteľov (t.j. tlač kníh, rozhlas, televízia, sociálne médiá, umelá inteligencia atď.). Učia sa, že moc a vplyv vždy formovali (problematický) mediálny obsah.
KLIKNI A DISKUTUJ	Študenti sa môžu rozdeliť do dvojíc, vybrať si aspoň jednu diskusnú kartu a prebrať otázku uvedenú na karte. Môžu si vybrať z rôznych tém.	Online/v triede	20 min	Študenti môžu premýšľať a diskutovať o rôznych aspektoch toho, s čím sa doteraz v module stretli. Môžu tak robiť vo dvojiciach, malých skupinách alebo v pléne. Táto časť si vyžaduje vašu aktívnu účasť. Môžete rozhodnúť, či si študenti môžu karty vyberať ľubovoľne, koľko ich môžu mať a ako by mali odprezentovať výsledky.
ÚROVEŇ 2				

RETUŠE A FOTOMONTÁŽE	V prvom kroku študenti analyzujú jeden (alebo viac) obrázkov a snažia sa nájsť miesta, kde došlo k manipulácii. V druhom kroku sa študenti dozvedia viac o histórii obrázku kliknutím na interaktívne prvky.	Online nástroj	15 min	Študenti sa naučia, že manipulácia nie je ničím novým, ale je súčasťou histórie. Dozvedia sa o konkrétnych, prevažne historických prípadoch a o tom, ako moc a zámery formovali obsah médií. Môžete sa rozhodnúť, či budú študenti pracovať s jedným alebo s viacerými obrázkami.
TROJUHOLNÍK PERSPEKTÍV	Žiaci odpovedajú na tri otázky založené na metóde vizuálneho myslenia (pozri vyššie). Otázky sa týkajú obrázku, na ktorý sa zamerali v predchádzajúcom kroku.	Online/v triede	20 min	Toto cvičenie stimuluje kritické myslenie študentov a povzbudzuje ich, aby sa na fotografiu pozreli z rôznych uhlov pohľadu. Môžete sa rozhodnúť, či budú pracovať samostatne, v pároch alebo v malých skupinách, a ako budú prezentovať svoje zistenia. Ich online príspevky si môžete pozrieť v prehľade správ na vzdelávacej platforme.
KLIKNI A DISKUTUJ	Študenti sa môžu rozdeliť do dvojíc, vybrať si aspoň jednu diskusnú kartu a prebrať otázku uvedenú na karte. Môžu si vybrať z rôznych tém.	Online/v triede	20 min	Študenti môžu premýšľať a diskutovať o rôznych aspektoch toho, s čím sa doteraz v module stretli. Môžu tak robiť vo dvojiciach, malých skupinách alebo v pléne. Táto časť si vyžaduje vašu aktívnu účasť. Môžete rozhodnúť, či si študenti môžu karty vyberať ľubovoľne, koľko ich môžu mať a ako by mali odprezentovať výsledky.

PROJEKTOVÁ PRÁCA	Na uplatnenie svojich vedomostí študenti vedú vlastný výskum s cieľom identifikovať problematický mediálny obsah na dvoch úrovniach: na národnej úrovni a na nadnárodnej (európskej) úrovni. Študenti sa potom podelia o svoje zistenia s triedou.	Online/v triede	–	Túto aktivitu môže učiteľ zvoliť, aby prehĺbil vedomosti žiakov o danej téme na národnej aj európskej úrovni, v závislosti od času, ktorý má k dispozícii. Formát prezentácie možno prispôsobiť tak, aby čo najlepšie vyhovoval žiakom.
CENTRÁLA OVEROVATEĽOV FAKTOV	V centrále overovateľov faktov majú študenti prístup ku kľúčovým materiálom z modulu, ako aj ku glosáru mediálnej gramotnosti.	Online	–	Centrála overovateľov faktov slúži ako prístupový bod ku kľúčovým materiálom. Glosár pomáha študentom vymedziť kľúčové pojmy. Starším študentom môžete podľa potreby poskytnúť aj videá *Ruky* alebo *Mozog*. Okrem toho: V rámci domácej úlohy zvážte playlist na YouTube o dezinformáciách (pozri Ďalšie užitočné odkazy a materiály nižšie).

Ďalšie užitočné odkazy a materiály[2]

Odporúčané materiály:

- Playlist Európskeho parlamentu na YouTube. V dnešnom digitálnom svete sa zdá, že na dezinformácie narážame na každom kroku. Aj vy ste sa s nimi pravdepodobne stretli. A možno ste ich dokonca zdieľali s priateľmi. Rozmýšľali ste niekedy o tom, prečo sú nebezpečné? Alebo čo sa proti nim dá robiť? Najprv musíme pochopiť, ako dezinformácie fungujú. Naše videá vám pomôžu lepšie sa vyznať v online priestore. Pochopíte mechanizmus fungovania falošných správ a naučíte sa ich rozoznávať.
  https://www.youtube.com/playlist?list=PLHQxK2YVsFVtlgDH2_lliyTMfPyZ3Q03N

- Online prezentácia Domu európskej histórie „Hack Your Brain". Margriet Sitskoornová, klinická neuropsychologička z Univerzity v Tilburgu, vysvetľuje, že náš mozog nie je prispôsobený na to, aby držal krok s rýchlym tokom informácií dnešnej doby. Práve preto ľahšie podľahneme dezinformáciám, vplyvu sociálnych sietí a správam založeným na vyvolávaní strachu a čoraz viac nám hrozí polarizácia spoločnosti. Jej poznatky prinášajú cenné témy na diskusiu v školskej výučbe.
  https://www.youtube.com/watch?v=A996dk8YodM (EN)

- Usmernenia pre učiteľov a pedagógov týkajúce sa boja proti dezinformáciám a podpory digitálnej gramotnosti prostredníctvom vzdelávania a odbornej prípravy
  https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a224c235-4843-11ed-92ed-01aa75ed71a1/language-sk

- Kahneman, Daniel: Myslenie rýchle a pomalé 2013, Farrar, Straus a Giroux (ISBN: 978-0374533557)

O metóde viditeľného myslenia

- Tu nájdete ďalšie informácie o metóde viditeľného myslenia, ktorú vyvinulo centrum Project Zero v rámci Harvardskej univerzity (v angličtine).

Ďalšie zdroje:

- EU Disinfo lab: https://www.disinfo.eu/ (EN)
- EU vs. Disinfo: https://euvsdisinfo.eu/learn/ (EN, RU, UA, DE, SL)
- Dezinformácie: 10 krokov na ochranu seba a ostatných
  https://www.europarl.europa.eu/topics/sk/article/20250603STO28720/dezinformacie-10-krokov-na-ochranu-seba-a-ostatnych
- Európske strediská pre monitorovanie médií vo všetkých členských štátoch:
  https://edmo.eu/about-us/edmo-hubs/
- EU Toolkit: Ostražitosť v online prostredí: dokážete odhaliť manipuláciu s informáciami?
  https://learning-corner.learning.europa.eu/learning-materials/staying-vigilant-online-can-you-spot-information-manipulation_sk
- EU Toolkit: Demokracia EÚ v praxi https://citizens-initiative.europa.eu/schools/eci-educational-toolkit_sk
- Think tank Európskeho parlamentu: Ako odhaliť falošnú správu
  https://www.europarl.europa.eu/thinktank/sk/document/EPRS_ATA(2017)599386

[2]Všetky materiály sú k dispozícii v 24 úradných jazykoch EÚ, pokiaľ nie je uvedené inak.

- Virtuálna prehliadka "Fake (f)or Real: A History of Forgery and Falsification", Dom európskej histórie https://historia.europa.eu/en/exhibitions-events/temporary-exhibitions/fake-real (EN, DE, FR, NL)
- Putovná výstava "Fake (f)or Real: A History of Forgery and Falsification", Dom európskej histórie: https://historia.europa.eu/en/exhibitions-events/temporary-exhibitions/fake-real-touring-exhibition (EN, DE, FR, NL)

Prípadné otázky ohľadom obsahu a metodiky projektu HistoriCall nám môžete zaslať na e-mailovú adresu: historia-learning@europarl.europa.eu